

բարձրութիւնը մինչեւ երկու քուէկէս մէքը կը հասնի: Իր ձուերն ալ, իրենց խոշորութեամբ, առկունութեամբ եւ տեսքով շատ սիրուն են, եւ հազուադէպ:

Միջին դարուն եւրոպական հարուստ տուններու մէջ կը գործածուէին ջայլամի ձուերէն շինուած գաւաթներ, թասեր, սկաններ, եւ ուրիշ անոթներ, նուրբ քանդակներով ու զարդերով, ոսկեղօծ մետաղեայ պատուանդաններու վրայ:

Եկեղեցիներու մէջ ալ հաւանաբար միջին դարուն մտած են գալլամի հաւկիրներ, իբրեւ հազուագիւտ եւ թանկագին զարդ, եւ թերեւս նաեւ իբրեւ խորհրդանշան Զատիկական Հաւկիթի պէս:

Փառնի օր զարդարանքի վրայ է խօսքը, ըսենք թէ հաւկիթի իր սիրուն ձեւին համար հարուստացեալներու մէջ ալ իբրեւ զարդ կը քանդակուի յիւր յիւրոյ (corniche) վրայ, ըլլալ տուններու, ըլլալ եկեղեցիներու մէջ եւայլն:

ՀԱՍԽՈՅԶ

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՁՆԵՐ

ՄԻ ՇՆԱՐ

(Եկից Ի. 14):

Մարդկութիւնը տառապեցնող մեծամեծ չարիքները քառնալու համար, րոպէ առաջարկուած դարմաններէն առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցողը կը նկատուի ընտանեկան կեանքը: Ընտանեկան կեանքը մարդկային ամենէն վաղնիս եւ սրունչնի մէկ հաստատութիւնն է որ անխառնելու ֆիզիքական, մատարական եւ բարոյական պէտքերուն զոհացում կուտայ եւ սեռին շարունակութեան ու զարգացման կը ծառայէ: Ընտանեկան կեանքով է որ տըր եւ կին իրարու թերին կը լրացեն, հաճելի եւ օգտակար զաղափարներ կ'ընդամերացնեն եւ այդու կարելի կ'ըլլայ թէ՛ երջանիկ եւ թէ՛ դժբախտ օրերու մէջ ուրախութիւնները քաղմպատելի, ցտիւրն ու վիշտները մեղմացնել եւ զանազան հոգեբու եւ տառապանքի ծանր բեռը թեթեւցնել վերջուպէս ընտանեկան կեանքը ոչ միայն մարդուն ծնաբանն ու սրնաբանն է, այլ եւ անոր հանգստաբանն ու ապաստանարանն է: Ընտանեկան կեանքով է որ մարդկային անհատներու ֆիզիքական զոյաթիւնը կը պաշտպանուի եւ բարոյական դիրքը բարձր կը պահուի:

Այս տեսակէտին հակառակ կայ շարժում մը որով կ'ուզեն հաւատաւոր թէ ընտանեկան կեանքը կաշկանդում մը եւ սեղմում մըն է մարդկային ազատութեան, թէ պէտք է չնչի ընտանեկան կեանքը եթէ կ'ուզեն որ վերայ մարդոց մէջէն առկուրթիւնը նախանոր, հակառակութիւնը, եւ այն ամէն չարիքներ որ կուզան առկուրթնել: Այս ուղղութեան փատագով եղաւ առաջին անգամ ինքն Պրատոն ի-

մաստաւերն, որ ընտանեկան կեանքը կը նկատուի անհաշտ թէ՛ ընկերութեան, թէ՛ հայրենասիրութեան եւ թէ՛ մարդասիրութեան, եւ կը կարծէր թէ ընտանիքը չնչիով հայրենիքը կը զօրակայ. նա կ'ուզէր որ պետութիւնը մանուկներու կրթութեան պաշտօնն ստանձնէ ընտանիքի տեղն անցնելով: Ասիկա իր «Հասարակագիտութիւն» անուն գրքին մէջ տիրող հիմնական գաղափարներէն մէկն է: Բէէն նոյն ինքն Պրատոն՝ առաջինն էր որ իր տեսութեան զոնորական ըլլալը յայտնեց եւ Արիստոտէին ալ պատճառարարութեամբ մտապէս հերքելով մեղմեց այդ տեսութիւնը:

Կեանքի մէջ ուրն ու ծանօթութիւնը միեւնոյն օրէնքով կը զարգանան, անոնց ընկան ընթացքն է պտտիկէն դիմելով դէպի մեծը: Մեր սիւտը կը յարի նախ մեր անձին, յետոյ ընտանիքի անդամներուն, այոյներն անոնց որ զմեզ կը շրջապատեն եւ սպասմեր հայրենակիցներուն, վերջապէս ամբողջ մարդկութեան: Այս չորս շրջաններէն կ'անցնի սէրը եւ մին միւսէն կախում ունի եւ զոյոթիւնը կընայ ապահովել: Եթէ ոչ կընայ սէրը տկարանալ, այլայլել եւ տարափոխիլ: Անոնք որ մարդկութեան սէրը զօրացնելու համար ընտանիքի սէրը չնչի կ'ուզեն՝ Պրատոնի բրածինն պէս, անոնք ընտանեկան կարգը խանգարած կ'ըլլան եւ կը նմանին անոնց, որոնք զեարմեցնելու համար ակը կը ցամքեցնեն: Ընտանիքի սէրը մարդասիրութեան աղբիւրն է եւ ընտանիքը մարդկային ընկերութեան խարխիւնն է:

Արդ՝ պատմական տեսութեամբ եւ արդի պայմաններով ըմբռնուած կեանքը հեռզնեալ մեզ կը հեռացնէ օժտիքի, ասանաւակութիւններէն եւ բաղցրութիւններէն եւ կը կարծենք թէ օւխողական է դաղերցնելով դէպի դուրս, դէպի ամուրիութիւն շարժումը, որ մարդուն բարոյական եւ ֆիզիքական զոյաթիւնը վատնողն է գոտ, կը դարձնէ զայն յուսահատութիւն խոտան, մակերեսային եւ դատարկ: Պէտք է չէզոքացնել այս շարժումը՝ կեդրոնացնելով եւ ինքնամոգիւնքով մարդուն միտքն ու սիւտը դէպի տունը, դէպի սուրբ խորունկ շարժումով մը: Արդ՝ այս բանին ո՛չ մէկ բան այնքան կը նպաստէ որքան ընտանեկան, բարի, անոյշ, պարզ եւ խաղաղ կեանքը, որ միշտ նկատուած է զօրաւոր ազգութեան զօրութիւնը եւ առանց անոր մարդ արագօրէն կ'ընթացայ ամենամեծ վտանգներու: Չնչիով ընտանիքը, չնչած պիտի ըլլան ընկերութիւնը, կամ առնուազն, ամենամանր հարուած մը տուած պիտի ըլլաւ անոր եւ պիտի պատարաստուէ ըլլալ վերագործ մը դէպի բարբառական շրջաններն, դէպի ցեղային երամակներն եւ հոյներն, որոնք կ'ապրէին սպանութիւններով եւ յելուզակութիւններով:

Ընտանիքն իր բարձրութեան եւ ազնւեաց մէջ պահելու համար, անհրաժեշտ է անոր ալ իւր մըշմարտ խարխիւր, իւր անվիճելի ճիւղ, այսինքն անուանական հաւատարմութիւնը նա այս իսկ է անկուլարաբար ընտանեկան հաստատութեան: Ընտանեկան կապերուն թուլացումն խորունկ պատճառը պէտք է փնտռել ամուսնական կապերու թուլացումն մէջ: Խօսիլ այս կարեւոր եւ ծանր հարցին վրայ, ճառել է եօթներորդ Գատուիրանին վրայ: «Մի՛ շնորհ: Ընացողը իր ամուսնոյն, իր լրծա-

կիցին հանդէպ անհուսափառ մըն է. այս անհուսափառութիւնը միշտ եւ ամէն տեղ արգիլուած է. ինչ որ ալ ըլլան պատճառներն, որով կը փորձեն արգարացնել իրենց մեղապարտ ընթացքը, անոնք անհուսափառութիւնը շարժած կ'ըլլան իրենց լծակցին հանդէպ: Ուշագիր եղէր որ չեմ բեր թէ ամուսնական հաւատարմութիւնը միշտ զիւրին եւ հասելի կրնար ըլլալ: Այդ հաւատարմութիւնը պահելու համար կ'ան կատարելի պարտականութիւններ, որոնք յաճախ դառն տառապանքներով կ'արելի է տանիլ եւ նոյն իսկ զոհողութիւններ հարկ է ընել: Բայց իրենց հոս չէ. խնդիր այն է թէ այս հաւատարմութիւնը պարտականութիւնն մըն է թէ ոչ:

Բարոյական իդէի հրաման մը, բացորոշ հրամայական պահանջ մը կուգայ մեզ՝ հաւատարմութիւնը պահանջ մըն է. եւ վիճաբանութիւն չի վերցնել այս հարցը. հարկ է ինչ գնով որ ալ ըլլայ հնազանդի:

Ասիկա այնքան ճշմարիտ է որ շնութիւնը ամէն ժամանակ նկատուած է յանցանք մը, նոյն իսկ թեթիւք եւ վայրենի ժողովրդաց մէջ: Ահա թէ ինչպէ՞ս համար երբ թերակիրք վայրենի ժողովրդաց կ'ուսուցանեն Տառնարանն, երբ կարգը կուգայ եօթներորդ պատուիրանին, վայրենի մարդուն խիղճը կը խռնարփ առանց առարկութեան այդ պատուիրանին առջեւ: Ետտ թերակիրք երկիրներու կամ բերստանէութիւն չբարգաւազ երկիրներու մէջ շնուցողը կը պատժեն մահուան դատապարտելով: Լը-րէից մէջ՝ քաղկոմամբ, իսկ ասիական երկիրներու մէջ ողջ ողջ թաղելով կամ ցցմարելով կը մեռցընէին յանցարարները:

Դիտուած է որ ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ մարդկային սիրտը կը փնտռէ միջոցներ՝ լռեցնել տալու համար խիղճը. զորախառար սիրտն իր բերական անմարդութենէն, իր ցանկութիւններէն եւ իր կիրքերէն տարուած՝ շատ անգամ զանազան պատճառներով կը դժէ Աստուածային օրէնքը: Ատոր հետեւեօք բնականական տկուրներ կը խռնուին, ներքին տագնապներ ծանր համեմատութիւն կ'առնեն եւ մեծ վնաս կը պատճառեն թէ՛ ընտանեկան մարտը կեանքի, թէ՛ անմեղ զաւակաց եւ թէ՛ հասարակական կեանքի: Տուօք պէտք է բոլր թէ զբնթէ շատ տեղեր այրել եւ կիներ ոտքի տակ առած են իրենց խիղճը, հետեւելու համար իրենց վատ սրտին, եւ չեն ունեցած բարոյական անհրաժեշտ զիւցազնութիւնը՝ մնալու համար հաւատարմութիւնը խղճի ծայնին եւ անոր պահանջներուն, որով պիտի կարենային ըլլալ անշուշտ նուազ ցանկատէր, նուազ զգայական եւ նուազ կրթող:

Ինչ վիճակի մէջ է այսօր ամուսնական հաւատարմութեան դատը. շահուած դատ մը կրնայ նրկատուիլ արդեօք: Պիտի ուզէի բռնի՝ այո՛, բայց զժողովաւարար չեմ կրնար բռնի՝ այո՛, վասն զի ինչ թեթեւակէտներով ուրիշ ամուսնականներ աւելի կարգ մը բնականական շրջանակներու գրեթէ մեծ մասին մէջ, ներքին կեանքը հիւանդ կը ներկայանայ, զուրկ ասուգութենէ, զուրկ իրական գոարթութենէ, զուրկ ուժէ, զուրկ կենսունակութենէ, հակառակ որ յուսաւորուած եւ քաղաքակիրթ դարու մը մէջ կ'ապրին: Եթէ կայ բան մը որ ամենահաճաք չարիք մը

զարծած է, այն ալ շնացողին հանրութեան առջեւ յանցապարտ չնկատուիլն է: Կարգ մը խորհողներ, որոնց մէջ լուրջ դէմքեր չեն պակսիր, ամուսնութիւնը կը նկատեն ներկայ պայմաններու մէջ անբնական բան մը, գրեթէ անհեթեթ, քանի որ կ'ըսեն ան կը կապուէ մարդուն ազատութիւնը եւ անողորմ բռնապետ մը կը դառնայ՝ ստիպելով որ ամուսնացեալները միասին տպրին երբ սիրեցեր արդէն միացեալ չեն: Ռ'րբան աւելի արդար պիտի ըլլար կ'աւելցնեն անոնք, որ ամուսնիներ ազատ ըլլային եւ ուզած ամենին բաժնուէին, առանց նոյն իսկ պաշտօնական զիմուծի, առանց դատարաններու առջեւ երեւալու, եւ կարենային կնքել նոր միութիւն մը աւելի լաւ պայմաններով եւ փորձառութեամբ, ժամանակ մը յետոյ այս նոր ամուսնացեալը նոյն ազատութիւնը կիրարկելով՝ երբ հարկը պահանջէ՝ կարենային իրարմէ բաժնուիլ, վերստին կնքելու համար նոր օճախ մը, զարծեալ բառ իրենց կարծեաց աւելի լաւ պայմաններու տակ: Զմայելի եւ հեշտարոյր պիտի չըլլար այս դրութիւնը կը հարցնեն մեզ: Այսու արդեօք պիտի չուենեայինք քաղաքացիութիւն սիրող եւ ազատութեան. այսու արդեօք պիտի չուենեայինք գրաւակներ անհուծօրէն աւելի հասելի կեանքի մը՝ բան այն ճիշդ դրութեամբ դժբախտ ամուսնիներու կեանքը, որ ուրիշ բան մը չէ, բայց եթէ ծանրաբեռնուած եւ անտանելի կեանք մը, որ կարծես իւր մանձրանալի տեսողութեամբ չի վերջանար:

Ո՛չ սիրելիներ, ո՛չ. հակառակ ձեր բոլոր կարծած գեղեցիկ եւ հասելի երեւոյթներուն, հակառակ ձեր թէզիս գրաւի՛ ոճին, չենք կրնար ընդունիլ ձեր այդ տեսութիւնը: Մենք զայն կը նկատենք վստահաւոր, մենք զայն կը նկատենք անհաւոր չարիք մը: Վասն զի ձեր այդ տեսութիւնը ուղղակի ընդդէմ է բարոյական օրէնքի՝ որ գրուած է ո՛չ միայն Տառնարանային մէջ, այլ ասկէ առաջ բոլոր մեր սիրած բուն խորը: Պէտք է բոլոր ուժով ամէն հակադեցութիւն ի գործ դնել այն ամուսնութիւններուն դէմ, որ կը կնքուին բոլորովին անյարմար եւ աններգաշնակ պայմաններու մէջ, եւ որուն հետեւանքով ամուսնական կեանքը ճշմարտագէտ դժոխք մը կը դառնայ: Հանրութիւնը յիշաւի չի տեսներ շատ բան բնականական ներքին անցքերէն, բայց սխալ իրականութիւնը կայ ու կը մնայ՝ երկուզ ազդելով ներկայ երիտասարդութեան: Ատոր հետեւանքով ամուսնութեան դէմ գործադուր հռչակուած է կարծես, եւ կը հանդիպենք երիտասարդութեան, որոնք իրաւամբ ինքզինքնին տուած են ուսումնասիրութեանց կամ գեղարուեստից կամ բարենպաստակ մեռնարկներու, եւ այլ եւս չեն ուզեր խորհիլ եւ պատրաստուիլ ամուսնութեան, որ պէտք էր նկատուեր անհրաժեշտ ու բնական օրէնք իրենց կեանքին: Պէտք է բոլոր ուժով ամէն հակադեցութիւն ի գործ դնել այն մեղապարտ, այն ստայոյ ամուսնութեանց դէմ, որք կ'ըլլան առանց սիրող, առանց փոխադարձ յարգանքի, որք կը կնքուին դրամի հիմքով: Եւ կարծես երկու դրամագլուխներ են որ իրարու կը մօտեանան եւ ո՛չ թէ երկու սիրուեր, ինչպէս Ափրիկէի վայրենիներուն մէջ զոյգ եղներն են որ դրամի տեղը կ'ընկերակցին ամուսնացեալներուն: Թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս կողմին համար բարոյական անկում մը՝ չբե-

յու համար վայելեալ քան զորոշմ մը կայ այսպիսի ամուսնութեանց մէջ: Ես պիտի ըսէի վայրենիին ընթացքը արդարանալի է, վասն զի անիկա քաբի խցով կ'ընէ զայն, իր երկրին սովորութիւնը կատարած ըլլալու համար. մինչդեռ սպիտակամաշկ բազարակերները իր բաւական, կեղծիքի երեսոյթին տակ, սիրոյ ամուսնութիւն մըն է որ կը կնքէ եւ հաստատել կուտայ անիկի ծանր ստեղծութեամբ մը որ կը կոչուի կրթութեան արարողութիւն: — Նաեւ կաբիլի չէ հաւանիլ այն պայմանադրական ամուսնութեանց, որոնք կը կրնային մտնել եւս նպատակաւ միեւնոյն ընտանիքի կամ միեւնոյն ընկերային դասակարգի անդամները, նման հնդկի ամուսնութեանց՝ յորում չեղելի չէ երբեք արեւնակցական ամուսնութիւնը: Միայն սէքն է որ պէտք է ամուսնութեանց մէջ իրր նախական պայման պահանջուի, զի այդ անկեղծ եւ մաքուր սէքն է որ երկու կողմերն կը պահէ պարտականութեան լուծին տակ անտրտուն: Ընդհակառակը երբ չկայ սէք, ամուսնացեալք պայտապէս թէ՛ ինքզինքնին եւ թէ՛ ամուսնութեան աստուածային օրէնքը անկումի եւ նուաստացումի ենթարկած կ'ըլլան: Դաբձնայն անհնադուրժելի են այն ամուսնութիւնները, որ կը կնքուին վերջ մը զեկու համար անհնազարտ եւ աններքի կնքեցող ունեցող երեսաստիպող վարույ: Դժբախտ երեսաստիպող համար ի՞նչ տխուր վիճակ, որուն պաշտօնը կարծես եղած պիտի ըլլար կարգի բեղէլ յիմար մը, զգաստացնել անսանձ եւ անկարգ մէկը, ճեղքեցնել «զերեզման մը որ որսատայ կ'երեւի զհեղեղի եւ ներքոյ լի՛ է սակեօք մեռելոց եւ ամենայն պղծութեամբ» (Մատթ. ԽԲ. 27): Կը անկեղծում որ երբ մարդ փոթորկալից երեսաստիպողութեան մը վերջ կը զգայ անկեղծօրէն, երբ քաղաքի եւ տեւական ապացոյցներ կուտայ իւր կեանքի կերպարանափոխութեան, եւ երբ երեսաստիպող կին մը մտիկ ընելով անոր զգայուն սրտին, կը հաւանի սիւսացնել իւր բախար այդ սիրտը բախարին, անոր օգնած ըլլալու համար կեանքի գառ խլայրը ընելու գործին: Ի՞նչ զհեղեղի եւ վսեմ յպատակ պիտի ըսէին: Բայց բան ի՞ բան՝ անհամար չէ իրականացած բոլոր այն անկեղծութիւններն:

Դարձեալ ըսել՝ երեսաստիպողներ խարուած են Խառն, իրենց ճնշող սովորով «Այո», ըսելու ամուսնական խղիւղանքի մը, որ իրենց ուղղուած է այնպիսի անձնէ որ ո՛չ սկզբունք, ո՛չ քաղաքական, ո՛չ կրօն ունեցած է, եւ որուն հետեւանքով զորոշաւ երեսաստիպողին, հարսնութեան յաջորդ օրն իսկ ճնշող թեթեւամտութեան զո՞նք եղած ըլլալը ի յայտ եկած է:

Անշուշտ բոլոր մեր այս նկարագրած ամուսնութիւններն ժողովրդականներ են, եւ երբ հասարակութիւն մը այսպիսի ամուսնութիւններ է որ կը կրնայ, ո՛հ, այդպիսի հասարակութիւն մը ճիւղաւոր, փոխաւոր միայն կրնայ նկատուիլ եւ անկէ միայն կաբիլի է պատել ամենասոսկալի չարիք եւ աղէտ: Ահա հոս է որ կը քաղաքացի այն ազատ սիրոյ հոսանքը, որ կ'առնէ կը տանի իրեն հետ անհամար անձեր զէպի զգոնալիմում:

Այս հոսանքին զէպ պէտք է բոլոր ուժով մարառիլ: Մարդու սիրտը շատ եսասէր է, շատ չար է, շատ զգայական, շատ ցանկատէր է, եւ հետեւորար

չէ կաբիլի համագոյի որ ազատ սիրով մարդկութիւնը կարենայ կերպարանալ սիրտի: Կը հաւատանք եւ կը սէղենք որ մարդկութեան մէջ զէպի բարին յեղաշրջում մը բերելու միակ միջոցը զաղափարական ամուսնութեան խնամքով կրնայ ըլլալ եւ այդ ալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մարտը եւ անշահախնդիր սիրոյ վրայ հիմնուած ամուսնութիւն մը, որով միայն կ'ապահովուի ազատագրումը եւ սրբութիւնը քննական յարկերու:

Պօղոս առաքել վեփեսացոց ուղղած թուղթին մէջ այս զաղափարական ամուսնութեան ակնարկելով՝ կ'ըսէ. «Կիները իրենց այրերուն հնազանդ ըլլան որպէս թէ Տիրուք. վասն զի այդ կնոջ զուտն է՝ ինչպէս որ Քրիստոս ալ զուտն է Եկեղեցոյն» որ է իր մարմնը եւ որուն Փրկիչն է: Արդ, ինչպէս որ Եկեղեցին հնազանդ է Քրիստոսի, կանայք եւս պէտք է հնազանդ ըլլան իրենց այրերուն ամէն բանի մէջ: Սոյսի սիրեցէ՛ք մեր կիները, ինչպէս որ Քրիստոս ալ սիրեց Եկեղեցին եւ իր անձն իսկ մասնեց անոր համար, որ զանիկա սրբէ խօսքով, աւագանիին չուրով մայր ընէլ յետոյ. որպէսզի Եկեղեցին իրեն առջեւ ի յայտ բերէ վառաւոր եւ ոչ մէկ արատ կամ աղտ եւ կամ որեւէ առնոց նման ուրիշ բան մը չուրնայ, այլ սուրբ եւ անպատ ըլլայ: Դոյնպէս ալ պէտք է որ այրերը իրենց կիները սիրեն իրենց մարմիններուն պէս. ան որ իր կիւղ կ'սիրէ՝ իր անձը կը սիրէ. վառեզի երբեք մէկը չ'առար իր մարմնը այլ զայն կը սնուցանէ եւ կը դարմանէ, ինչպէս Տէրն ալ Եկեղեցին. վառեզի մենք Անոր մարմնոյն անդամներն ենք: Ահա թէ ինչո՛ւ համար այրը պիտի ձգէ իր հայրն ու մայրը եւ իր կնոջ պիտի կապուի եւ երկուքը մէկ մարմին ա խալ ըլլան: Այս խորհուրդը մեծ է. ասիկա կ'ըսեմ Քրիստոսի եւ իր Եկեղեցոյն նկատմամբ: Սակայն ձեզմէ ամէն մէկը թո՛ղ իր կիսն իր անձին պէս սիրէ եւ թո՛ղ իրեն ակնածանքով յարգէ իր այրը (Եփես. Բ. 22-23):

Երբ այսպէս զիրար կը սիրեն, ամուսնութիւն ո՛չ խեղդութիւն, ո՛չ խօշտիկ կ'իրէ եւ ո՛չ ալ զաղափարական պիտի մը քմահաճոյքը եղած կ'ըլլայ. այլ հաստատուն, սէական եւ անստան հանգամանք մը կ'ետանայ նման Աստուծոյ սիրոյն, որ նոյն է երկի եւ յայտը եւ յարեան: Սոյսիսի պայմաններու մէջ ամուսնական միութեան ետասիրական մասն ալ հետեւողն է տարիներու ընթացքին կը նուազի եւ սէրը կը մարքայի, իր գառի եւ զարգացմամբ կը հոգիանայ եւ կարծես ան այնքա կը բաժնուի մարմինէն եւ անիկ իր դառնայ խորունկ, տեւական եւ անմահ. «Բուռն է իրրեւ գամս սէր» (Եզդ. Ը. 6): Ամէն ամուսններն որ զիրար իրականապէս եւ ըստ Աստուծոյ սիրած են, համաձայն են այս խօսքերու: Երբ լաւ կը սիրեն զիրար, ընդ միտ է որ կը սիրեն, ժամանակը չի կրնար այլեւս բուռն անոնց, անոնք աւամուսնութեան պէտքը կ'զգան:

Ո՛րքան հեռու է ըստ Աստուծոյ ամուսնութեան ըմբռնումն մարդկային ըմբռնումով ամուսնութիւնէն որ անշատ է, որ չունի ուրիշ նպատակ, բայց եթէ զոհանքով միայն մարմնը:

Եթէ երբոր պատուիրաւը իր սառնորը եւ ոգիովը պահպանելու համար պէտք է յիշել նաեւ Առաքեալին տա՛ ուշաքաւ խօսքը. «21» րդ տրոր որ դու Աս-

տուժոյ տաճար էր եւ Աստուծոյ հոգին ձեր մէջ կը բնակի. եթէ մէկը Աստուծոյ տաճարը ապականէ, Աստուած զանիկա պիտի ապականէ, որովհետեւ Աստուծոյ Տաճարը սուրբ է, ինչպէս որ դուք էք» (Ա. Կրօն. Գ. 16-17): Մարմինը յայրատութեան համար չէ. Տիրոջ համար է եւ Տէրը մարմնոյն համար է. «Մարմինը պոռնկութեան համար չէ. հապա Տիրոջ համար եւ Տէրը մարմինն համար: եւ Աստուած որ Տէրը յարոյց, մեզ ալ պիտի յարուցանէ իր գորութիւնով: Փախէ՛ք պոռնկութենէ. ամէն մեզը որ մարդ կը զործէ՝ իր մարմնէն դուրս է, բայց ան որ կը պոռնկի՝ իր մարմնին դէմ կը մեղանայ: Զէ՛ք զիսեր որ ձեր մարմինները տաճար են Սուրբ Հոգիին որ մեր մէջն է, որ Աստուծոյ տաճար էր եւ որ դուք ձեր անձին չէք պատկանիր: Վանձի շատ մեծ զեղով ծախու առնուեցար, ուրեմն փառաւորեցէ՛ք զԱստուած ձեր մարմիններուն մէջ» (Ա. Կրօն. Զ. 13-20):

Մեր մարմինները այսպէս սանձադարձ ըլլալով, զայն ճշմարտապէս սրբազան տաճար մընչու եւ զայն մեր հոգւոյն հրաշալի զործիքը դարձնելու համար անհրաժեշտ է որ «մեր մարմինները Աստուծոյ ընծայներ իրր կենդանի», սո՛ւրբ եւ հաճին՝ զո՞հ մը, որը պիտի ըլլայ մեր կողմէ բանաւոր պաշտօն մը» (Հոսով. ԺԲ. 1):

Մաճեցար

ՂԵՒՈՆԴ ԵԳՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆՔԸ

ԲԵՐԳԼԵՆԻՄԻ ԺԱՆԱԳԱՐՆԻՆ ՎՐԱՅ

1.— Մեր այս յօդուածը պիտի ունենայ երեք հատուած. Ա. — Ծանուցում վանքին եւ եկեղեցւոյն հաստատութիւնը. Բ. — Անոր Հայկական վերաշինութիւնը, ձեռագիր «ձառնարի» մը համաձայն, Գ. — Նոյն վանքին յիշատակութիւնը Սաղիմական ծիսարանաց մէջ: Երուսաղէմի մէջ կամ դուրսը գտնուած բոլոր եկեղեցիներն եւ ուխտատեղիները կառուցուած են ի պատիւ Քրիստոսի տնօրինական զործերուն, ինչպէս նաեւ Ս. Կուսին եւ կամ Ս. Խաչի յիշատակին. յետոյ հիմնուած են տաճարներ՝ սուրբերու անունով: Սրբափայերն եւ տօներն նախապէս միայն Երուսաղէմի յատուկ էին, տեղական բնոյթ ունէին. համանման հաստատութիւններ եւ տօնակատարութիւններ չորրորդ դարուն միայն

տարածուեցան քրիստոնեայ աշխարհին մէջ: Ի հնումն ինչո՞ւ չիւնուած էր Բեթղէնէմի ճանապարհին վրայ գտնուած վանքը. — Երուսաղէմէն Բեթղէնէմ վեց հոռմէական մղոն կը հաչուուի հին ճանապարհով. վերջիշեալ Ս. Աստուածածնի վանքը կառուցուած էր Բեթղէնէմի ճանապարհին վրայ, Երուսաղէմէն երեք մղոն հեռաւորութեամբ, ճիշդ կէս ճանապարհին, Հրաքելի գերեզմանին եւ Յունաց Ս. Եղիա վանքին խիստ մօտիկ: Քրիստոնեայ բաւականատէրութիւնը՝ եկեղեցւոյ վաւերական Աւետարաններէն դատ, կարգ մը անվաւեր գրքեր եւ օգտագործած եւ իր ներշնչութեամբ բրած է, մասնաւորապէս Յակոբոս Տեսաւեղորք «Նախաւետարան» կամ «Քրիստոսի Մանկութեան Աւետարանը», որ հայերէն ալ թարգմանուած եւ տպագրուած է, ներշնչումներ տուած է ջերմեհոսի հաւատացեալներու՝ որ կարողացեր են անոնց շինիչ պատմութեամբներու ազդեցութեամբն ստեղծելու քրիստոնէական բեղուն արուեստ մը: Բեթղէնէմի կէս ճանապարհին վրայ կառուցուած այդ վանքը Քրիստոսի Մանկութեան Աւետարանէն ծագում առած է: Տիրամայր Ս. Կոյսը՝ Յովսէփին եւ այլոց հետ, Քրիստոսի ծնունդէն յառաջ, Երուսաղէմէն կը ճամբորդէ դէպ ի Բեթղէնէմ: Ա՛ն, երեք մղոն ճամբորդելէ յետոյ, ջրհորի մը քով կը հանգչի: Արարներ այդ տեղւոյն կ'ըսեն Գաբիզմա, որ կը նշանակէ տեղի համազօհ: Ս. Կոյսը, նոյն միջոցին, դարձեալ ըստ Մանկութեան Աւետարանին, կը յարէ թէ՝ «Աչքերուս երկու ժողովուրդներ կ'երեւան, մին՝ հեկեկազին կ'արտասուէ եւ կը հեծէ, միւսն՝ մեծապէս կը խայտայ եւ կը հրճուի»: Ահա՛, ըստ աւանդութեան, Ս. Կուսին այդ հանգստեան տեղւոյն վրայ է որ քրիստոնէական ջերմեհոսիները կառուցած է վանք ու եկեղեցի, ի յիշատակ եւ ի պատիւ Ս. Կուսին: Մետափրաստ՝ Յոյն Սրբազիրը (ԺԷ դար) կը յիշատակէ զանոնք եւ կ'ըսէ թէ անոնք կառուցուած էին, երգ դարուն, «Բեթղէնէմի ճանապարհին վրայ ի յիշատակ Տիրամօր», եւ այն վանքին տեսուն էր, 460'ին, Ս. Թէոդոս՝ նշանաւոր մենակեացը, Բեթղէնէմի արեւելեան կողման, իր սեփական վանուց շինութենէն առաջ (Migne, P. G. Հատ. 119, էջ, 476): 570'ին